

Το Ορέχοβο είναι ένα σλαβόφωνο μακεδονικό χωριό πάνω από το Μπούκοβο. Εκεί μεταξύ άλλων έδρασε ο καπετάν Ιωάννης Καραβίτης, ο “μελαψός Απόλλων” από την Κρήτη. Περιγράφει στα Απομνημονεύματά του, λοιπόν:

“Χιόνι πολύ έπεφτε όταν φτάσαμε στο Ορέχοβο. Ήυλα στη σόμπα μπόλνικα και το παγούρι με το τσίπουρο έφερε βόλτα. Ο μπάιτσε - Στέφο, ο μπάριμπα - Στέφος, ήτο από τους φανατικωτέρους Έλληνας και όλο το χωριό. Του άρεσε το τραγούδι του Ζιάκα “Εσείς βουνά του Γρέβενου και πεύκα του Μετσόβου”. Δεν εγνώριζε όμως γρη ελληνικά και μόνο με το σφύριγμα μάς δίνει τον σκοπόν. Λέγουν στα παιδιά να του τραγουδήσουν. Ενθουσιάζεται και φωνάζει την κόρη του, τη Θεδώρα, ένα κορίτσι έως 18 ετών, γερό σαν πικραμύγδαλο, θαρραλέα και όλο πατριωτισμό, μία αληθινή ηρωίδα του Μακεδονικού Αγώνος. Παίρνει το σουραύλι και παίζει τον χορό...”

“Μετά την κατάληψη του Μοναστηρίου υπό των Σέρβων υπανδρεύθη η Θεδώρα έναν φτωχό νέον από το Κάνινο και έφυγε εις την Αμερική μαραζωμένη στην καρδιά, όπως όλοι, διότι δεν έγινε το ελληνικό. Και δεν ξαναγύρισε πλέον...”

“Επέρασαν τα χρόνια, περί τα 15, και έτυχε να βρεθεί στο Μοναστήρι. Σερβικό. Το έμαθε ο μπάιτσε-Στέφο και ήλθε. Ήλθε και εκάθησε δίπλα μου χωρίς να με χαιρετήσει ούτε να μου απευθύνει λέξη. Δια να εκφράσει το παράπονό του και την θλίψη του διότι έμειναν αυτοί εκτός των ελληνικών συνόρων. Ο μπάριμπα-Στέφος εκοίταζε εις το πρόσωπό μου, με βλέμμα παραπόνου και οργής, όλην την Ελλάδα. Μετά αρκετή ώρα, αφού προσεπάθησε και συνεκράτησε την συγκίνησίν του, εκατάφερε με μάτια βουρκωμένα να αρθρώσει λίγες λέξεις: “ζα πετ μετo, μπρε, ζα πετ μετo.”. Δηλαδή “για πέντε μέτρα έμειναν έξω των συνόρων”.

Ξέρετε τι πάει να πει να βρίσκεσαι διαρκώς σε απόσταση “παι μετo” από την Μάνα σου Πατρίδα Ελλάδα ενώ βρίσκεσαι μέσα στην Ελλάδα; Οι Γιοβάν το ξέρουν.

Χρήστος Χατζής

Η Πέλλα (Άγιοι Απόστολοι) κατά τον Μακεδονικό Αγώνα

Μία σημαντική πτυχή του Μακεδονικού αγώνα είναι η προσπάθεια Ελλήνων και Βουλγάρων για επικράτηση στη λίμνη των Γιαννιτσών. Από ελληνικής πλευράς ο αγώνας αυτός απέβλεπε στην ενθάρρυνση και την προστασία των Ελληνικών πληθυσμών που κατοικούσαν γύρω από την λίμνη αφού Βουλγαρικά σώματα είχαν ήδη εγκατασταθεί στη λίμνη και καταπίεζαν και τρομοκρατούσαν τους κατοίκους που παρέμειναν πιστοί στην Ορθοδοξία (Πατριαρχικοί) και στον Ελληνισμό.

Στην εισήγησή μου αυτή δεν θα περιοριστώ μόνο στην περίοδο 1904-8, αλλά θα αναφερθώ και στην κατάσταση που επικρατούσε στην περιοχή των Γιαννιτσών και ειδικότερα στην Πέλλα από το 1870 και αργότερα.

Η Πέλλα (Αγ. Απόστολοι), στην περίοδο της Τουρκοκρατίας υπαγόταν στον Καζά (επαρχία) Γιαννιτσών και ήταν τσιφλίκι του Σελήμ μπέη, μέλος της οικογενείας των Εβρενός (Γαζή Εβρενός ο κατακτητής της περιοχής μας), που κατοικούσαν στη Θεσσαλονίκη. Το χωριό είχε 80-100 οικογένειες που ασχολούνταν με τη γεωργία, την κτηνοτροφία και την αλιεία.

Οι κάτοικοί του ήταν συνδεδεμένοι με τους ιδιοκτήτες με διάφορες σχέσεις (αγροτικοί εργάτες, κολίγοι κτλ.). Παρότι δεν είχαν κανονική κοινοτική οργάνωση, είχαν το δικαίωμα να εκλέγουν εκπροσώπους (εφοροεπιτρόπους) ώστε να περιορίζουν τις άδικες απαιτήσεις του ιδιοκτήτη.

Οι κάτοικοι ασκούσαν τα θρησκευτικά τους καθήκονα ακόμη και σε ερείπια εκκλησίας, όπως αναφέρει ο Γάλλος Cousinery το 1831. Η νέα εκκλησία κτίστηκε το 1867 και λίγο αργότερα (1871-2) λειτούργησε και το σχολείο του χωριού. Την ίδια περίοδο (1870) αναγνωρίστηκε από τους Τούρκους χωριστή Βουλγαρική εκκλησία, η Εξαρχία, και οι Βούλγαροι θέτουν ως στόχο τους την προσάρτηση της Μακεδονίας.

Το Ελληνικό στοιχείο, λοιπόν, της περιοχής έπρεπε να ενισχυθεί και γι' αυτό το λόγο ιδρύονται σε πολλά χωριά και πόλεις σχολεία και φιλεκπαιδευτικοί σύλλογοι. Το σχολείο της Πέλλας λειτούργησε συνεχώς ακόμη και στη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα.

Μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα, η ζωή στο χωριό κυλούσε ήρεμα και η ξένη προπαγάνδα (Βουλγαρική, Σερβική) δεν είχε εισχωρήσει ακόμη.

Επί πλέον δεν αναφέρονται πιέσεις σε κατοίκους ή δασκάλους για να προσχωρήσουν στο Βουλγαρικό σχίσμα. Ψυχή της προσπάθειας για αποσκίαση των κατοίκων ήταν ο Γενικός Πρόξενος της Ρωσίας στη Θεσσαλονίκη, ο Γιαστρεμπώφ, που με δίκτυο πρακτόρων περιέρχονται τα χωριά αναζητώντας δυσαρεστημένους Πατριαρχικούς για να τους μεταστρέψουν στην Εξαρχία.

Το 1893 οι Βούλγαροι ιδρύουν το Β.Μ.Ρ.Ο. (Εσωτερική Μακεδονική Οργάνωση) και θέτουν ως στόχο την προετοιμασία ενόπλων σωμάτων και την αποστολή τους στη Μακεδονία για να τρομοκρατήσουν τα Ελληνικά σχολεία και τους κατοίκους και να δημιουργήσουν στη Μακεδονία αναταραχή ώστε να επέμβουν οι Μ. Δυνάμεις και να εξουσιοδοτήσουν την Βουλγαρία, που παρουσιαζόταν στον Διεθνή χώρο ως προστάτιδα των Χριστιανών, να προστατέψει τον πληθυσμό της Μακεδονίας.

Από το 1898 και στο Βιλαέτιο (περιφέρεια) Θεσσαλονίκης δρούσαν ολιγάριθμες συμμορίες κομιτατζήδων. Στην περιοχή Γουμένισσας - Γιαννιτών δρούσε ο Αποστόλ Πετκώφ από την Αξιούπολη.

Στις συμμορίες αυτές αναφέρεται και η επιστολή του δασκάλου της Πέλλας Τραϊανού Κρουσταριώτη¹ που έχει ημερομηνία 24 Ιανουαρίου 1900. Απευθύνεται προς την Ιερά Μητρόπολη Θεσσαλονίκης και ζητάει συμβουλές «... οι ιεραπόστολοι των σλαβικών προπαγανδών δεν μπόρεσαν με τις υποσχέσεις, τις κολακείες, τις απειλές και τους φοβερεισμούς να πετύχουν κάτι... οι απειλές έφθασαν και στο χωριό φοβερίζοντάς με ή να παραιτηθώ ή να ασπασθώ το δόγμα τους. Απειλήσαν κι αυτόν που μεταφέρει την επιστολή, τον εφοροταμία Λάζαρο (ίσως Κολάρη) επειδή υποστηρίζει τον Ελληνισμό».

Η δράση των συμμοριών αυτών δεν φέρνει τα ποθητά αποτελέσματα μάλιστα οι ντόπιοι κάτοικοι τους αντιπαθούν.

Από τα τέλη του 1902 μεταστρέφεται η Βουλγαρική πολιτική και πιστεύουν ότι ήρθε η ώρα της δράσης. Επιβάλλουν στους αγρότες υποχρεωτικές εισφορές. Βούλγαροι εμπορικοί πράκτορες συντάσσουν τις δήθεν διαμαρτυρίες των κατοίκων που επιδίδονται στο Βαλή από δικούς τους απεσταλμένους και δολοφονούν Πατριαρχικούς. Είναι η εποχή που ετοιμάζονται για τη μεγάλη επανάσταση με σύνθημα η "Μακεδονία στους Μακεδόνες" που σημαίνει η Μακεδονία για τους Βουλγάρους.

Στην περιοχή μας οι κάτοικοι υποφέρουν.

Ο Αυστριακός Πρόξενος² στη Θεσσαλονίκη στις αρχές του 1903 αναφέρει:

1. 1900 ΑΑΚ/Α Προξενείο Θεσ/κης

«Οι κακόμοιροι υποφέρουν και φοβούνται ακόμη και να επισκεφτούν τη Θεσσαλονίκη από φόβο μήπως τους υποπτευθούν ότι ήρθαν για να καταδώσουν όσους τους καταδυναστεύουν... δεν δίνουν σωστές πληροφορίες για τέτοια περιστατικά (απειλές, φοβερεισμούς κλπ) ούτε στον Μητροπολίτη και τον Πρόξενο».

Η επανάσταση του Ίλντεν (20-7/2-8-1903) μπορεί να απέτυχε στρατιωτικά, όμως πέτυχε να προωθήσει τις Βουλγαρικές θέσεις για μια πολιτική λύση του ζητήματος αφού προκάλεσε την επέμβαση των Μ. Δυνάμεων για νέο σχέδιο μεταρρυθμίσεων. Στο πρόγραμμα που προωθήθηκε προβλεπόταν και η αναδιάρθρωση των διοικητικών διαιρέσεων της Μακεδονίας ώστε να ακολουθούν τη γεωγραφική κατανομή των εθνοτήτων. Οι Έλληνες ερμήνευσαν την αναδιάρθρωση αυτή ως το πρώτο βήμα για διανομή της Μακεδονίας κατά εθνικές πλειοψηφίες και μόνον τότε ξύπνησαν και αποφάσισαν να παρέμβουν δυναμικά.

Οι κάτοικοι της Πέλλας δεν υπέκυψαν στις πιέσεις των κομιτατζήδων. Τον Μάρτιο του 1904 υπογράφουν επίσημο έγγραφο³ "... είμαστε τέκνα πιστά και αφοσιωμένα της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας και αποτελούμε μέλη του Ελληνικού Έθνους όπως ήταν και οι προπάτορές μας, οι πατέρες μας ... γι' αυτό και στην εκκλησία μας λειτουργούμε στα Ελληνικά και στο σχολείο μας διδάσκονται τα Ελληνικά γράμματα και στο εμπόριο και στις συναλλαγές μας μεταχειριζόμαστε την Ελληνική γλώσσα».

Τον Απρίλιο του 1904 υπογράφηκε Βουλγαροτουρκική συμφωνία που έδινε αμνηστία για εγκλήματα πολιτικής φύσης. Τότε οι συμμορίες των Βουλγάρων εγκαταστάθηκαν στον Βάλτο των Γιαννιτών και εκμεταλλευόμενοι την απουσία Ελληνικού ένοπλου σώματος στην περιοχή (δρούσαν τα μικρά σώματα του Γκόνου Γιώτα, του Τζόλα Περήφανου από το Γιτά και του Θεοχάρη Κούγκα), αποβλέπουν στη τρομοκρατική επιβολή στους γεωργικούς πληθυσμούς.

Η Ελληνική οργάνωση με επικεφαλής τον νέο πρόξενο Λάμπρο Κορομηλά προσπαθεί να αντιδράσει και οργανώνει στα χωριά και στις πόλεις δίκτυο πρακτόρων. Στην Πέλλα ήταν ο Δ. Συμυρδάνης.

Η περίοδος από τα μέσα του 1904 μέχρι και τον Μάιο του 1905 (άφιξη οργανωμένου Ελληνικού ένοπλου σώματος) είναι η πιο δύσκολη για τους Ελληνικούς πληθυσμούς της περιοχής. Η ένοπλη ομάδα του Α. Πετκώφ προβαίνει σε απειλές, τρομοκρατικές ενέργειες και δολοφονίες. Στην Πέλλα ο Πετκώφ⁴

2. Το 1903 στα Προξενικά έγγραφα, Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα, σελ. 127

3. 1904 ΑΑΚ/Ε Προξ. Θεσ/κης

το Δεκέμβριο του 1904 απαγορεύει την λειτουργία του Ελληνικού σχολείου. Τον ίδιο μήνα είχε αποτύχει η πρώτη οργάνωση ένοπλου Ελληνικού σώματος από τον Καπετάν Γεωργάκη (Γεώργιο Πέτρου) αφού ο ίδιος με 72 άτομα συνελήφθη από τους Τούρκους στο κοντινό χωριό του Αγίου Πέτρου (Πέτροβο).

Οι κομιτατζήδες από την πλευρά τους στην προσπάθεια να πλαισιωθούν οι συμμορίες με ντόπιους πληθυσμούς υπόσχονται απελευθέρωση από τον Τουρκικό ζυγό και όταν τα κηρύγματά τους δεν έπιαναν τόπο, έβγαζαν τα προσχήματα και άρχιζαν να δολοφονούν τους Έλληνες πρόκριτους, τους δασκάλους και τους ιερείς. Στην Πέλλα η προσπάθεια των Εξαρχικών πιάνει τόπο έστω και για λίγο χρονικό διάστημα. Ο Γ. Χατζηκυριακού⁵ επισκέπτεται τον Ιούνιο του 1905 την Πέλλα και στο βιβλίο του αναφέρει: Μερικοί από τους κατοίκους αφού δελεάστηκαν ή καλύτερα αφού πιέστηκαν από την Βουλγαρική εταιρεία αποσχίστηκαν από την Ορθοδοξία και προσχώρησαν στη Βουλγαρική Εξαρχία. Την ίδια περίπου εποχή η εκκλησία έμεινε για λίγους μήνες κλεισμένη από τον Μητροπολίτη, όμως επεδικάστηκε στην Ορθόδοξη κοινότητα.

Η άφιξη του πρώτου οργανωμένου Ελληνικού σώματος (του Καπετάν Πετρίλου, Μπουκουβάλα Κ.) τον Μάιο του 1905 έδωσε θάρρος και κουράγιο στους κατοίκους οι οποίοι ξαναγύρισαν στα πάτρια και πλαισίωσαν τα σώματα αυτά. Στις 23 Ιουλίου 1905 και τον Αύγουστο του 1905 ο Μητροπολίτης⁶ Βοδενών (Εδέσσης) αναφέρεται στην επιστροφή των κατοίκων και στην αντίδραση που προκάλεσε αυτή στον Ρώσσο Αγογία (λοχαγός για την οργάνωση χωροφυλακής με έδρα τα Γιαννιτσα, στα πλαίσια των μεταρρυθμίσεων). Ο Ν. Αγγούρας πήγε στο χωριό και με παρακλήσεις και με απειλές και κάθε είδους εκβιαστικά μέσα υποκινούσε τους χριστιανούς να επανέλθουν στο σχίσμα, να ξανακλείσουν την εκκλησία γιατί διαφορετικά θα τιμωρηθούν αυστηρά. Στο σημείο αυτό είναι απαραίτητες κάποιες γενικές παρατηρήσεις για τον Μακεδονικό αγώνα στο βάλτο για να φανεί το πόσο σημαντική ήταν η συμμετοχή των ντόπιων χωρικών των γύρω από τον βάλτο χωριών στην επιτυχία του αγώνα.

Ο Μακεδονικός αγώνας δεν ήταν μια οργανωμένη στρατιωτική επιχείρηση, αλλά ένας ιδιόρρυθμος πόλεμος στον οποίο οι Έλληνες οδηγήθηκαν εξαιτίας της ένοπλης δραστηριότητας των Βουλγάρων σε περιοχές που διεκδικούσε δικαιωματικά ο Ελληνισμός.

4. 1904 ΑΑΚ/ΣΤ Προξ. Θεσ/κης

5. Χατζηκυριακού, Σκέψεις και εντυπώσεις εκ περιοδείας, εν Αθήναις 1906

6. "Εκκλησιαστική Αλήθεια", Ιούλιος, Αύγουστος 1905

Μια τέτοια περιοχή ήταν και η περιοχή της λίμνης των Γιαννιτσών όπου βρίσκουν καταφύγιο τα ένοπλα σώματα και κατασκευάζουν τις καλύβες τους. Ο βάλτος χρησίμευε ακόμη για τον ανεφοδιασμό των σωμάτων και για την εκπαίδευση των χωρικών που εντάχθηκαν στα ένοπλα σώματα. Οι Τούρκοι ανέχθηκαν κάθε ένοπλη δραστηριότητα εφόσον στρεφόταν κατά Χριστιανών και όχι Οθωμανών. Άλλωστε οι Τούρκοι δεν ήθελαν να αναμειχθούν σε επιχειρήσεις για διάλυση των ένοπλων σωμάτων της λίμνης, αφού αυτό απαιτούσε θυσίες. Πρέπει να τονισθεί ότι η δύναμη των Ελληνικών σωμάτων ήταν γύρω στα 200 άτομα από τα οποία τα μισά περίπου τα αποτελούσαν χωρικοί. Η νοσηρότητα του κλίματος δεν επέτρεπε τη μακροχρόνια παραμονή ενόπλων στο βάλτο γι' αυτό και οι αρχηγοί των σωμάτων (εκτός από τον Γκόνο Γιώτα, το "στοιχειό" του βάλτου) άλλαζαν περίπου κάθε μισό χρόνο.

Το μεγάλο πλεονέκτημα της πλαισίωσης των σωμάτων από τους χωρικούς ήταν το ότι γνώριζαν το έδαφος, τα πρόσωπα και τις συνθήκες του αγώνα. Επί πλέον, σε δυσάρεστες συνθήκες (επιχειρήσεις Τούρκων) γυρνούσαν στα χωριά τους προσωρινά για να στρατολογηθούν αργότερα. Τα ένοπλα αυτά σώματα συμμετείχαν σε νυχτερινές περιπολίες και επιδρομές στην ύπαιθρο για να εξυψώσουν το ηθικό και το φρόνημα των Ελλήνων.

Οι περισσότεροι κάτοικοι της Πέλλας πλαισίωσαν τα Ελληνικά ένοπλα σώματα και δραστηριοποιήθηκαν σε πολλούς τομείς όπως: μαχητής, μεταφορέας όπλων, οδηγός, τροφοδότης ανταρταποδόχος, εμπρηχωτής, σύνδεσμος κ.τ.λ. Ποιός μπορεί να ξεχάσει τις αναφορές της Πηνελόπης Δέλτα στον οδηγό σωμάτων, τον μπάραμπα Τάσο ή και τη δολοφονία της μητέρας του Βογιατζή Γρηγόριου (γεννήθηκε στη Ραχώνα και μεγάλωσε στην Πέλλα) από τους Βουλγάρους αντάρτες, γιατί κατασκεύαζε πηλίκια για τους Έλληνες;

Είναι φυσικό ότι δε θα αναφερθώ αναλυτικά στη συμμετοχή των κατοίκων στον Μακεδονικό Αγώνα, θα περιοριστώ λοιπόν σε κάποιες επισημάνσεις.

Ξαναγυρίζουμε στο 1905 και στην επιστροφή των κατοίκων στα πάτρια και στις απειλές για τιμωρία. Οι κάτοικοι της Πέλλας δεν πτοούνται, αντίθετα ζητούν από το Προξενείο νηπιαγωγό και έτσι την περίοδο 1905-6 λειτουργεί το σχολείο με δάσκαλο το Δ. Συμιρδάνη από την Πέλλα και την νηπιαγωγό Ρόζα Ρήγα από την Θεσσαλονίκη. Οι κομιτατζήδες όμως δεν άφησαν ατιμώρητους τους κατοίκους. Ο Λ. Κορομηλάς⁷ με έγγραφο της 1-11-1905 ενημερώνει το Υπ. Εξωτερικών "οι Π. Γκέτσιος και Ιωάννης Κράιτσης μεταβαίνουν στη λίμνη για αλιεία συνάντησαν 4-5 κομιτατζήδες, αυτοί τον δεύτερο τον πήραν μαζί τους, τον πρώτο που προσπάθησε να φύγει αφού τον καταδίωξαν, τον φόνευσαν. Οι κάτοικοι των Αποστόλων είναι τρομαγμένοι, μερικοί από αυτούς

θέλουν να φύγουν από το χωριό, για να μη γίνουν πάλι Βούλγαροι... Η ψυχολογία των Μακεδόνων είναι τέτοια ώστε στις ατυχίες χάνουν εντελώς το θάρρος τους, έχουν ανάγκη να δουν θύματα από τους αντιπάλους τους για να έλθει η ψυχή τους στον τόπο της. Μάλιστα και οι Τούρκοι φύλακες γέμισαν φόβο”.

Οι κάτοικοι του χωριού είχαν να αντιμετωπίσουν και τους Τούρκους που χρηματιζόμενοι από τους Βουλγάρους παίρνουν μέτρα εναντίον τους. Ο Αρχιερατικός⁸ επίστροπος Γιαννιτσών στην αλληλογραφία του με το Προξενείο Θεσσαλονίκης γράφει “14-12-1905. Σύλληψη και απαγωγή του Αναστασίου Σλόνικ και Γρηγορίου Γιουβάντση στα Γιαννιτσά από τον επίτροπο του Καϊμακάμη γιατί στο σπίτι του πρώτου βρέθηκε όπλο με φυσέκια και στου δευτέρου επιστολή του Πετρίλου (Μπουκουβάλα) προς οκτώ χωρικούς διατασσομένους όπως επιστρέψουσι στην Ορθοδοξία...”. Στο δικαστήριο που έγινε στα Γιαννιτσά δεν βρέθηκαν ενοχοποιητικά γι’ αυτούς στοιχεία αλλά για να αθωωθούν έπρεπε να δικαστούν και στη Θεσ/νίκη. Το 1906 και το 1907 κυριαρχούν οι Έλληνες στο βάλτο και οι κάτοικοι της Πέλλας δεν αντιμετωπίζουν τόσα προβλήματα από τους ένοπλους Βούλγαρους. Μάλιστα τον Φεβρουάριο του 1906 έχουμε και την χειροτονία Ιερέα από την Πέλλα του Δ. Μουμπτή. Ο άλλος ιερέας ο παπά-Λάζαρος για κάποιο χρονικό διάστημα είχε προσχωρήσει στο σχίσμα, όμως κάτοικος του χωριού τον τραυμάτισε μέσα στην εκκλησία (το 1906).

Στο διάστημα, λοιπόν, της σχετικής ηρεμίας δεν έλειψαν και οι διαμάχες και οι διχόνοιες για τα Πρωτεία (χαρακτηριστικό της φυλής μας). Σε αρκετά έγγραφα του 1906 σημειώνεται η διαμάχη του δασκάλου του χωριού με το μοναχό Χρυσόστομο (Χ. Χαριστός, είχε τη διεύθυνση του Αγώνα στην Πέλλα το 1906). Σε επιστολή του (10 Ιουνίου 1906) διαβάζουμε: επέστη εκ των Βουλγάρων μεγάλην καταστροφήν και εκδιώχθην εκ του χωριού ως ταραχοποιός εναντίον των Βουλγάρων και έφυγον εις Γενιτσά γυμνός... μη έχων που την κεφαλήν κλίνας. Τον διαδέχθηκε στη διεύθυνση του αγώνα ο δάσκαλος του χωριού Χ. Ζυγούρης). Στη διάρκεια του Αγώνα το Προξενείο και η Μητρόπολη Θεσ/κης ενίσχυαν οικονομικά και έδειχναν ενδιαφέρον για τις οικογένειες των φονευθέντων και όσων είχαν ανάγκη. Οικονομικά, το 1906 ενισχύονται οι οικογένειες Γκέτσιου, Κράιτση, Σλοτνίκη, Γιουβάντση, ο Δ. Συμιρδάνης κ.ά. Μά-

7. Επιστολή Α. Κορομηλά προς Υπ. Εξ. Προξ. Θεσ/κης Αρ. 777

8. Αλληλογραφία Αρχ. Μελέτιου Κοτρούζου 14-12-1905.

λιστα γίνεται προσπάθεια να ενισχυθούν νέοι του χωριού (Γιουβάντσης, Καμπούρης) ως υπότροφοι στο διδασκαλείο της Θεσσαλονίκης και επιπλέον διευκολύνεται η εισαγωγή αρρώστων (αδελφή του Δ. Συμιρδάνη και η γυναίκα του Α. Σλοτνίκη) σε νοσοκομείο της Θεσ/κης.

Τον Ιούλιο του 1907 ο Αρχιερατικός επίστροπος Μελέτιος⁹ επιδίδει στον Καϊμακάμη Γιαννιτσών αναφορά στα Τουρκικά των κατοίκων των Αγ. Αποστόλων με την οποία γνωστοποιούν ότι όλοι οι κάτοικοι μηδενός εξαιρουμένου είναι χριστιανοί ορθόδοξοι. Την ίδια περίοδο δολοφονείται ο Πέτρος Γιουβάντσης κοντά στη λίμνη.

Οι διάφορες επιχειρήσεις που οργανώνονταν από ελληνικά και βουλγάρικα σώματα στις γύρω από την Πέλλα περιοχές επηρέαζαν και τη ζωή των κατοίκων του χωριού. Θα αναφερθώ σε μια τέτοια γνωστή επιχείρηση. Περιγράφει η Πηνελόπη Δέλτα¹⁰: Ο καπετάν Νικηφόρος με τα παλικάρια του και με τρεις οδηγούς από την Πέλλα ξεκίνησαν από το βάλτο για τη μεγάλη επιχείρηση εναντίον των κομιτατζήδων στα Κουφάλια. Η επιχείρηση ήταν επιτυχής και το Τσέκρι πανηγύριζε και από παντού έρχονταν συγχαρητήρια, χαιρετισμοί, δώρα. Ακόμη και οι Τούρκοι Μπέηδες έστειλαν συγχαρητήρια. Στους Αγίους Αποστόλους, αντίθετα, πενθούσαν. Η σημαία ήταν μεσίστιος (κοντά στη Πέλλα είχε σκοτωθεί ο Γρέγος, ο Καπετάν Ακρίτας). Όλοι τον αγαπούσαν το Γρέγο, γιατί ήταν ένα καλό και άξιο παλικάρι. Από τα μέσα του 1907 οι Τούρκοι προβαίνουν σε εκκαθάριση του δυτικού τμήματος της λίμνης και μέχρι το τέλος του 1907 γίνονται κύριοι της λίμνης. Αφού κυριάρχησαν στην περιοχή προχώρησαν και σε δικαστικά μέτρα. Από τον Ιανουάριο του 1908 μέχρι και τις 20 Μαρτίου έγινε έκτακτο δικαστήριο στη Θεσ/νίκη για να δικαστούν οι Οθωμανοί πολίτες για πολιτικά εγκλήματα.

Ο κάτοικος της Πέλλας Κ. Γεωργίου¹¹ κατηγορήθηκε για ανταρσία και αφού ομολόγησε την πράξη του καταδικάστηκε σε τέσσερα χρόνια φυλάκιση.

Το 1908 (23/7) γίνεται ο κίνημα των Νεοτούρκων στη Θεσσαλονίκη και υπόσχονται ισονομία και ισοπολιτεία. Η Ελληνική κυβέρνηση ακολουθεί φιλειρηνική πολιτική στις σχέσεις της με την Τουρκία και προωθείται ο αφοπλισμός των Ελληνικών ένοπλων σωμάτων. Οι κομιτατζήδες βρίσκουν πρόσφορο έδαφος και επιδίδονται στην καταδίωξη και τρομοκρατία των Πατριαρχικών ε-

9. Βλ. παρ. 8. 27 - Ιουλίου 1906

10. Πηνελόπη Δέλτα, Τα μυστικά του Βάλτου

11. 1908 ΑΑΚ/Θ Προξ. Θεσ/κης

κείνων που είχαν πάρει μέρος στον ένοπλο αγώνα. Διαβάζουμε σε έγγραφο της περιόδου αυτής “τις μέρες που κηρύχτηκε το Σύνταγμα κομιτατζήδες με ένοπλους χωρικούς κατέλαβαν τα Γιαννιτσά και με το ζόρι τέλεσαν λειτουργία στη Βουλγαρική γλώσσα στις εκκλησίες Αγίων Αποστόλων, Αθύρων, Κουφαλιών κ.α.”. Οι Έλληνες χωρίς την προστασία των ανταρτικών σωμάτων “ταράχθηκαν και βρίσκονται σε απερίγραπτη αμηχανία και απελπισία”.

Η περίοδος αυτή είναι δύσκολη για τους κατοίκους του χωριού και μας θυμίζει τα δύσκολα χρόνια - προτού την άφιξη ελληνικού ένοπλου σώματος - της τρομοκρατίας του Α. Πετκόφ. Από ελληνικής πλευράς, το 1908, δημιουργήθηκε η “Πανελλήνια Οργάνωση” για να διευκολύνει τον υπόδουλο ελληνισμό να αντιμετωπίσει τις νέες εξελίξεις. Πρόεδρος της Οργάνωσης ήταν ο Π. Δαγκλής και μέλη πολλοί αγωνιστές του Μακεδονικού Αγώνα. Στην Πέλλα υπηρέτησε ως “διδάσκαλος” ο Επιλοχίας από τη Μάνη Μανούσος Καναβαράκος.

Την ίδια περίοδο δρούσε στην περιοχή ο Καπετάν Παναγιώτης (ίσως ο Γκόνοβος Γιώτας) και σε κάθε χωριό υπήρχε πολιτοφυλακή ενόπλων που την αποτελούσαν λίγα άτομα. Στην Πέλλα το σώμα¹² απαρτίζεται από τους Γιάγκο, Ρέμελη, Σλοτνίκη. Η πολιτοφυλακή εκτός από την προάσπιση των τοπικών εκκλησιαστικών και εκπαιδευτικών δικαιών ασκεί και κοινωνική πολιτική ενισχύοντας χρηματικά φτωχούς και ορφανά.

Μέχρι και την απελευθέρωση από τους Τούρκους η τρομοκρατία των Βουλγάρων στην περιοχή δεν σταμάτησε. Είναι χρέος να αναφερθώ σε επίθεσή τους στα Άθυρα το 1910 και τη σύλληψη του μοναχού Χρυσόστομου Καπετανόπουλου (πράκτορας από το 1904 στα Άθυρα). Αφού τον οδήγησαν στην Πέλλα τον κρέμασαν σ' έναν πλάτανο. Σύμφωνα με την προφορική παράδοση οι χωρικοί της Πέλλας τον έθαψαν, όταν τους επέτρεψαν οι Βούλγαροι, στην εκκλησία του χωριού.

Ο Μακεδονικός Αγώνας, λοιπόν, με τη στράτευση παλικαριών απ' όλη την Ελλάδα (κυρίως Κρητικών) και τη συμμετοχή των χωρικών στέφθηκε από επιτυχία αφού απέτρεψε την ενσωμάτωση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία. Γι' αυτό δίκαια χαρακτηρίζεται ως ο τρίτος Αγώνας για την Ανεξαρτησία της Ελλάδας (1821, Κρητικός πόλεμος).

12. Γ. Τουσίμης, Η Εθνική Άμυνα, Ιστορ. Λαογ. Θέμ., τ.12.

Τραϊάνος Χατζηδημητρίου

Μακεδονικός Αγώνας. Οι γηγενείς Μακεδονομάχοι των Γιαννιτσών

Το πλαίσιο

Είναι ιστορικά αποδεκτό ότι οι Βούλγαροι αφυπνίστηκαν εθνικά πολύ καθυστερημένα, μετά το 1860, ενώ οι Έλληνες είχαν επαναστατήσει από το 1821 και οι Σέρβοι είχαν αφυπνιστεί από το 1830. Ο βουλγαρικός εθνικισμός, μετά τη συνειδητοποίησή του, πήρε επεκτατικές κατευθύνσεις, ιδιαίτερα στις περιοχές όπου κατοικούσαν μικτοί πληθυσμοί, δηλ. Έλληνες, Βούλγαροι, Τούρκοι.

Τα μετέπειτα ιστορικά γεγονότα αποδεικνύουν ότι όλα έχουν σχέση με τις επεκτατικές επιδιώξεις της τότε Βουλγαρίας. Ακολούθησαν οι Βαλκανικοί πόλεμοι, η συνθήκη του Neilly το 1919, η ανταλλαγή πληθυσμών το 1924. 66.000 κάτοικοι με βουλγαρική συνείδηση από την Κ. και Δ. Μακεδονία μετανάστευσαν στη Βουλγαρία (5000 από τα Γιαννιτσά), ενώ από την Ανατολική Ρωμυλία ήρθαν αντίστοιχα πρόσφυγες με ελληνική συνείδηση.

Ο όρος Μακεδονία υποδήλωνε τον γεωγραφικό χώρο, όπως άλλωστε και σήμερα, και κάθε Τούρκος, Έλληνας, Βούλγαρος κτλ. ένιωθε Μακεδόνας ακριβώς γιατί κατοικούσε σ' αυτόν τον χώρο. Επομένως ήταν ένας γεωγραφικός προσδιορισμός και σε καμιά περίπτωση δεν σήμαινε εθνική ταυτότητα.

• Η Μακεδονία τον 19ο αι. θεωρούνταν γενικά ελληνική περιοχή. Οι πληθυ-

Χρήστος Χατζηδημητρίου
Γεννήθηκε 1838 και δολοφονήθηκε
7.7.1905